

Kaj se upošteva pri sestavljanju jedilnikov na OŠ Šmartno

upoštevajoč smernic zdravega prehranjevanja:
Smernice zdravega prehranjevanja v vzgojno-izobraževalnih ustanovah

Lea Štajer, prof. bio-gos, vodja šolske prehrane

Smernice za zdravo prehranjevanje otrok v vzgojno-izobraževalnih ustanovah

Jedilniki morajo (biti):

- uskaljeni s priporočenimi energijskimi in hranilnimi vnosi vsake starostne skupine otrok,
- načrtovani tako, da sta si energijski vnos in poraba (telesna aktivnost) v ravnovesju,
- sestavljeni iz priporočenih kombinacij različnih vrst živil vseh skupin živil (ogljikohidratov, beljakovin, maščob, vitaminov in mineralov),

Smernice za zdravo prehranjevanje otrok v vzgojno-izobraževalnih ustanovah

Jedilniki morajo (biti):

- sestavljeni iz kakovostnih ogljikohidratov (polnovredni kruh, rjavi riž, kaše, kosmiči...), kakovostnih beljakovin (mleko in mlečni izdelki z manj maščb, ribe, puste vrste mesa, stročnice) in kakovostnih maščob (olivno, repično, sojino in druga rastlinska olja) ter vsebovati morajo veliko svežega sadja in zelenjave,
- sestavljeni tako, da vsak obrok vsebuje sveže sadje in/ali zelenjavo,
- vsebovati zadostne količine pijač (sokovi s 100% sadnim deležem, rečeni z vodo, nesladkan čaj, voda) tudi med obroki,

Smernice za zdravo prehranjevanje otrok v vzgojno-izobraževalnih ustanovah

Jedilniki morajo (biti):

- upoštevati načelo 4-5 obrokov na dan, od katerih jih lahko šola organizira največ 4 (zajtrk, dopoldanska malica, kosilo, popoldanska malica),
- upoštevati načelo mirnega uživanja hrane v prijetnem okolju brez hitenja,
- upoštevati želje otrok, ki se jih uskladi s priporočili energijsko-hranilne in kakovostne sestave.

Smernice za zdravo prehranjevanje otrok v vzgojno-izobraževalnih ustanovah

Jedilniki morajo vsebovati priporočeno količino hranil:

- OGLJIKOVIH HIDRATOV
- BELJAKOVIN
- MAŠČOB
- VITAMINOV
- MINARALOV

Hranila – ogljikovi hidrati

Enostavni sladkorji:

- Glukoza
- Fruktosa (sadje)
- Galaktoza

Sestavljeni sladkorji - disaharidi:

- Saharoza (kuhinjski sladkor)
- Laktoza (mlečni sladkor)
- Maltoza (sladkov v kalečih semenih)

Sestavljeni sladkorji – polisaharidi:

- Škrob (žita in žitni izdelki, krompir, riž)
- Vlaknine (celuloza, pektini)

Hranila – beljakovine

Beljakovine živalskega izvora:

- Meso in mesni izdelki
- Mleko in mlečni izdelki
- Jajca

Beljakovine rastlinskega izvora:

- stročnice

Hranila – maščobe

Živila živalskega izvora:

- **Maslo, mast - vsebujejo več nasičenih maščobnih kislin (slabe)**
- **Ribje olje – vsebujejo β -3 maščobne kisline (dobre)**

Živila rastlinskega izvora:

- **Olja - vsebujejo več nenasičenih maščobnih kislin (dobre)**
- **Margarina – vsebuje trans maščobne kisline (slabe)**

Hranila – vitamini in minerali

Vitamini in minerali:

- sadje
- zelenjava

Voda

Voda je pomembna, ker:

- **predstavlja 2/3 telesne mase - odrasli, 3/4 telesne teže – mlajši otroci**
- **sodeluje pri presnovi – dehidracija (1-2%) vpliva na telesne in duševne zmožnosti otroka,**

Vodo dobimo s:

- **hrano in pijačo, presnovo**

Vodo izgubimo z:

- **dihanjem, znojenjem, uriniranjem, blatom**

Voda

Potreba po vodi je odvisna od:

- **energije, ki jo potrebujemo (več energije kot potrebujemo, več vode potrebujemo),**
- **dehidracije zaradi okoljskih vplivov (bolj kot je vroče, več vode potrebujemo),**
- **telesne aktivnosti (bolj kot smo aktivni, več vode potrebujemo).**

Količina vode , ki jo potrebujemo:

- **1 l vode / 4180 kJ (1000 kcal) prehranjskega vnosa pri zmerni telesni aktivnosti,**
- **torej je za otroke, ki so zmerno aktivni, priporočena količina 1 -2 l / dan**

Načrtovanje jedilnikov

Pri načrtovanju jedilnikov se upoštevajo:

- priporočeni dnevni energijski in hranilni vnosi za otroke in mladostnike po starosti,
- želje otrok, ki se usklajujejo s smernicami zdravega prehranjevanja,
- zmožnosti kuhinje: kuhinjska oprema (št. kotlov za pripravo hrane, konvektomatov, pečic), velikost kuhinje (pripravljalnega dela in pomivalnice), skladišča in jedilnice.
- čas dobavljanja robe dobaviteljev.

Načrtovanje jedilnikov

Pri načrtovanju jedilnikov se upošteva tudi:

- pestro sestavo jedilnikov (jedi, načini priprave se ne ponavljajo oz. če se ponovijo, se ponovijo največ dvakrat v mesecu),
- priporočila glede pogostosti uživanja priporočenih živil (sveže sadje in zelenjava, polnozrnata živila, mleko in mlečni izdelki, pust meso, stročnice ...),

Načrtovanje jedilnikov

Pri načrtovanju jedilnikov se upošteva tudi:

- hranilno bogato hrano z dovolj svežega sadja in zelenjave (sadje je pri vsakem obroku, zelenjava je pri vsakem obroku kosila in občasno tudi pri malici),
- prilagajanje ponudbe sezonskih in lokalno pridelanih živil (več sezonskega sadja in zelenjave je na jedilniku kot nesezonskega in veliko sadja in zelenjave, po novem tudi mesa pridelanega na ekološki ali vsaj integrirani način),

Načrtovanje jedilnikov

Pri načrtovanju jedilnikov se upošteva tudi:

- zadostno količino tekočin ali napitkov (učenci imajo na voljo različne mlečne napitke, manj sladkane čaje, sokove s 100% sadnim deležem, nektarje, vodo, ki jih dobijo ob vsakem obroku in na željo otrok v kuhinji),
- priporočila glede odsvetovanih, hranilno revnih živil (ne ponujajo se sladke pijače, cvrte jedi, instan juhe, redko sladice, slaščičarke izdelke, mesne izdelke...),

Načrtovanje jedilnikov

Pri načrtovanju jedilnikov se upošteva tudi:

- kakovost ponudbe (v kuhinji se trudijo, da so jedi okusno pripravljene z mešanico začimb in brez ojačevalcev okusa),
- ustrezno organizacijo prehrane z vsemi obroki glede na čas oz. trajanje pouka ali varstva

Načrtovanje jedilnikov – izbira priporočenih živil

Hranila	Živila
<u>Ogljikovi hidrati</u>	• Več sestavljenih ogljikohidratov kot enostavnih (škrobna živila in ne sladkorji). • Poudarek na polnovrednih, polnozrnatih škrobnih žitih, ki vsebujejo vlaknine: polnozrnat kruh, črni kruh, nesladkani kosmiči, kaše, rjavi riž, neoluščen riž, polnozrnat testenine. • <i>Ponudi večkrat v tednu pri vseh obrokih!</i>
<u>Beljakovine</u>	• Različne vrste mesa (perutnina, govedina, svinina) in rib (postrv, losos, oslič) – poudarek na pustem mesu; jajca, mleko (polposneto mleko – 1,6% m.m., tudi kakav in bela kava) in mlečni izdelki (jogurti, skute, sir, sirni, mlačni namazi...); stročnice (fižol, grah, čičerika, soja ...); oreščki (lešniki, orehi ...). • <i>Ponudi večkrat v tednu pri vseh obrokih!</i>

Načrtovanje jedilnikov – izbira priporočenih živil

Hranila	Živila
<u>Maščobe</u>	
Večkrat nenasič. maščobne kisline, omega-3 mašč.kis.	• Bolj priporočljive nenasičene maščobne kisline (rastlinske maščobe) kot nasičene maščobne kisline (živalske maščobe). <i>Uporablja pri vseh obrokih kosil!</i> • Rastlinska olja (koruzno, sojino, sončnično, bučno), orehovo jedrca, sezamova semena, ribje olje. • Rastlinska olja (sončnično, repično), lešniki, mandeljni, zelene olive.
Enkrat nenasičene maščobne kisline	• Maščobe v mesu (mastno meso – svinjina), mesni izdelki (paštete, hrenovke, obarjane salame), mlečna maščoba (polnomastno mleko, maslo, sir, smetana), ocvrta živila, majoneza, peciva ...
Nasičene maščobne kisline	
Trans mašč. kis.	• Maščobe za cvrtje, margarina in peciva narejena iz nje, ind. pripravljene juhe, jušni konc., omake

Načrtovanje jedilnikov – izbira priporočenih živil

Hranila	Živila
Napitki	• Voda, sok s 100% sadnim deležem rečen z vodo, nesladkan ali manj sladkan čaj. • <i>Ponudi pri vseh obrokih!</i>
Kuhinjska sol	• Dovoljena zmerna uporaba soli med kuhanjem in ni dovoljeno dosoljevanje pri mizi; gotove in polgotove jedi z manjšo vsebnostjo soli. • <i>Upošteva pri vseh obrokih!</i>

Načrtovanje jedilnikov – izbira priporočenih živil

Hranila	Živila
<u>Vitamini:</u>	
Vit.A in β karoteni	• Zelenjava (korenje, špinača, ohrovt, stročji fižol, brokoli, motovilec),
Vit. C	• Sveže sadje in zelenjava (jagode, črni riez, paprika, brokoli, ohrovt, zelje, špinača, paradižnik),
Vit. E	• Olja (iz pšeničnih, koruznih kalčkov, sončnično, repično, sojino), lešniki,
Folna kislina	• Zelenjava (paradižnik, zelje, špinača, kumare, brstični ohrovt), sadje (pomaranče, grozdje), polnozrnat kruh, pšenični kalčki, soja, meso, mleko in mlečni izdelki.

Načrtovanje jedilnikov – izbira priporočenih živil

Hranila	Živila
<u>Minerali:</u>	
Kalcij	• Mleko in mlečni izdelki, zelenjava (brokoli, ohrovt, por, mineralne vode),
Železo	• Meso (pusta govedina in svinjina, perutnina, ribe), zelenjava (grah, fižol, leča, koruza), polnozrnati riž, kruh ...,
Jod	• Morske ribe, mleko, jajca, kuhinjska sol,
Cink	• Meso (pusta govedina in svinjina, perutnina), jajca, mleko in siri , polnozrnati kruh ...
	<i>Uporablja veliko svežega sadja in zelenjave tako pri malici kot pri kosilu!</i>

Načrtovanje jedilnikov – izogibanje odsvetovanim živilom

Hranila	Živila
Pekovski in slaščičarski izdelki	• Vsebujejo velik delež slakorjev in maščob. • Rogljički, zavitki, krofi ... • <i>Ponudi le občasno, zaradi želje otrok.</i>
Gazirane in negazirane sladke pijače	• Proizvedene na podlagi umetnih barvil in sadne arome ter dodanega sladkorja ali umetnih sladil. • <i>Na jedilniku ni nikoli tovrstnih pijač!</i>
Mesni, majonezni, kremni/čokoladni namazi ter trde margarine	• Vsebujejo visok delež maščob in/ali trans maščobnih kislin. • Viki krema, majoneza, margarina ... • <i>Ponudi se občasno le viki krema, zaradi želje otrok.</i>

Načrtovanje jedilnikov – izogibanje odsvetovanim živilom

Hranila	Živila
Živila z veliko mašč., predvsem mašč. z velikim deležem nasičenih in trans. mašč. kis.	• Cvrta živila, mastno meso, živalske maščobe. • <i>Na jedilniku ni nikoli tovrstnih živil.</i>
Mesni izdelki	• Vsebujejo veliko maščob z nasičenimi maščobnimi kislinami in malo pustega mesa, veliko drugih delov živali (koža, hrustanec, organi, kosti ...) • Obarjene salame (hrenovke, posebna salama), paštete – nepriporočljivo!; šunke (svinjska šunka, piščančje prsi v ovitku...), suhe salame in klobase – manj odsvetovano. • <i>Bolj pogosto se ponudi šunke in suhe slame kot obarjene slame in paštete, zaradi želje otrok, a se kljub temu skušamo izogibati tovrstnim živilom.</i>

Načrtovanje jedilnikov – izogibanje odsvetovanim živilom

Hranila	Živila
Instant juhe in jušni koncentrati	• Vsebujejo visoke odstotke soli in aditivov, ojačevalcev okusov, maščob ... • Začinka, vegeta, goveje kocke, instant juhe, omake... • <i>Na jedilniku ni nikoli tovrstnih živil!</i>

Načrtovanje jedilnikov - priporočeni dnevni energijski vnosi

Starost	Priporočeni energijski vnos kJ (kcal)/dan	
	dečki/fantje	deklice/dekleta
4 – 6	5150 (1250)	4800 (1150)
7 - 9	8300 (2000)	7500 (1800)
10 - 12	10150 (2450)	9000 (2150)
13 - 14	11700 (2800)	10050 (2400)
15 - 18	13000 (3100)	10500 (2500)

Načrtovanje jedilnikov - priporočeni energijski vnosi po obrokih

Obrok	Priporočen energijski vnos (kJ)	Priporočeni energijski vnos (%)
Zajtrk	1280 - 2350	18 – 22
Dopoldanska malica	800 - 1470	10 – 15
Kosilo	2410 - 4410	35 - 40
Popoldanska malica	800 - 1470	10 - 15
Večerja	1120 - 2060	15 – 20
Dop. malica + kosilo		50

Načrtovanje jedilnikov - priporočeni dnevni energijski vnosi hranil

Hranilne snovi	Energijska vrednost na g hranilne snovi (kJ/g)	Priporočeni dnevni energijski vnosi (%)
<u>Ogljikovi hidrati</u> od tega:	17	> 50
Enostavni sladkorji		< 10
Vlaknine		10 g/4,18 MJ
<u>Beljakovine</u>	17	10 - 15
<u>Maščobe</u> od tega:	37	30 – 35
Večkrat nenasičene maščobne kisline, omega- 6,- 3 mašč. kis.		< 10
Enkrat enasičene mašč. kisline		> 10
Nasičene maščobne kisline		< 10
Trans maščobne kisline		< 1

Načrtovanje jedilnikov – izračun energijske vrednosti živil

Izračun energijske vrednosti zrezka:

100 g zrezka vsebuje:	Izračun:	Skupaj:
19 g beljakovin	17 kJ/g B x 19 g	= 323 kJ
10 g maščob	37 kJ/gM x 10 g	= 370 kJ
0 g ogljikovih hidratov	17 kJ/gOH x 0 g	= 0 kJ
SKUPAJ:		= 693 kJ (4,6MJ-11,8MJ)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Jedilnike se lahko načrtuje tudi drugače:

- s PREHRANSKIMI ENOTAMI (enostavneje).

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Škrobna živila	Količina (= 1 ENOTA)
Kruh (črni, beli, koruzni, polnozrnat, rženi)	30 g (1/2 kosa)
Kruh (ajdov, ovseni)	25 g (1/2 kos)
Kruh (z ovsenimi kosmiči)	35 g (1/2 kos)
Koruzni kosmiči, müsli (brez sladkorja), ovseni kosmiči	20 g (2 veliki žlici) 20 g (1/4 velike žlice)
Ajdova kaša, ajdova moka, prosena kaša, koruzna moka, koruzni zdrob, pšenična moka, pšenični zdrob, ješprenj, riž, testenine	20 g (1/4 velike žlice - suha teža)
Mlinci	20 g (1 ploščica mlinca)
Krompir	80 g (1/4 srednje velikega krompirja)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Beljakovinska živila	Količina (= 1 ENOTA)
Mleko (polnomastno, delno posneto)	2 dcl (1 skodelica)
Jogurt (1,5 – 3,6 % m.m.)	2 dcl (1 lonček)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Meso in zamenjave	Količina (= 1 ENOTA)
Govedina, teletina, perutnina,	35 g (1/2 manjšega zrezka)
Svinjsko stegno	40 g (1/2 manjšega zrezka)
Svinjski kotlet	40 g (1/2 manjšega zrezka)
Potočna postrv (samo meso)	50 g (1/2 srednje velike ribe)
Oslič	40 g (1/3 srednje velike ribe)
Sardele, sardoni	40 g (1 riba)
Lignji	40 g (1/2 lončka)
Tuna v olju (z odlitim oljem)	35 g (1 košček)
Jajce	60 g (kos)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Meso in zamenjave	Količina (= 1 ENOTA)
Hrenovka	60 g (1/2 para)
Kokošja pašteta	50 g (2 kosa)
Kranjska klobasa	50 g (1/4 klobase)
Pečenica	50 g (1/4 klobase)
Mortadela	40 g (2 rezini)
Posebna salama	40 g (1/3 srednje velike ribe)
Pusta šunka	40 g (2 – 3 rezine)
Piščanjče, puranje prsi v ovitku	40 g (1 – 2 rezini)
Skuta (pusta <10 % m.m.)	50 g (3 velike žlice)
Sirni namaz	100 g (1 lonček)
Topljeni sir	35 g (1 trikotnik)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Meso in zamenjave	Količina (= 1 ENOTA)
Sojini kosmiči (nenemočeni)	15 g (1 velika žlica)
Sojina moka	50 g (2 veliki žlici)
Sojine testenine	25 g (1/2 velike žlice)
Bob, čičerika, fižol, leča, grah	25 g (1/2 velike žlice – suha teža)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Zelenjava	Količina (= 1 ENOTA)
Blitva	100 g (2 lončka)
Brokoli, brstični ohrovt, kislá repa in zelje, kolerabica, por	100 g (1 lonček)
Cvetača, sveže zelje	100 g (1,5 lončka)
Ohrovt	100 g (1/2 lončka)
Bučke	150 g (4 kosi)
Čebula	100 g (1 manjša)
Mlada čebulca	100 g (6 stebelc)
Solata (endivja, kristlka, kitajsko zelje, regrat, radič)	200 g (1 skleda)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Zelenjava	Količina (= 1 ENOTA)
Jajčevец	150 g (1 srednje velik)
Korenje	100 g (1 velik koren)
Paprika, paradižnik	150 g (2 ploda)
Rdeča pesa	100 g (1 manjša)
Rumena koleraba	100 g (1 manjša)
Špinača	200 g (4 lončki)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Sadje	Količina (= 1 ENOTA)
Banana	80 g (1 manjši plod)
Breskev, hruška, jabolko, kaki	150 g (1 plod)
Pomaranča	200 g (1 plod)
Kivi	150 g (3 plodovi)
Slive	150 g (9 plodovi)
Borovnice	100 g (1 lonček)
Češnje	120 g (15 plodov)
Grozdje	100 g (15 jagod)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Sadje	Količina (= 1 ENOTA)
Jagode, maline, ribez	250 g (1 skodelica)
Mandarina	180 g (3 plodovi)
Marelica	200 g (3 mali plodovi)
Jabolčni krlji	25 g (6 večjih krljev)
Slive (suhe, brez koščic)	35 g (4 plodovi)
Marelce (suhe, brez koščic)	20 g (2 polovici)
Sok iz sveže stisnjenega sadja	1,5 dcl

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Maščobe	Količina (= 1 ENOTA)
Lešniki, mandlji ¹	10 g (1 velika žlica)
Olive ¹	40 g (6 plodov)
Olje (repično, olivno, arašidovo) ¹	5 g (1 čajna žlička)
Olje (koruzno sojino, sončnično) ²	5 g (1 čajna žlička)
Orehova jedrca ²	8 g (5 polovičk)
Sezamovo seme ²	8 g (1 čajna žlička)
Kisla smetana (20 % m.m.) ³	25 g (2 veliki žlici)
Kremni sir (70 % m.m.) ³	6 g (1 čajna člička)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Maščobe	Količina (= 1 ENOTA)
Margarina ²	6 g (1 čajna člička)
Margarina z manj maščob ²	12 g (2 čajni žlički)
Sladka smatana ³	15 g (1 velika žlica)
Suroavo malso ³	6 g (1 čajna žlička)

1 – vsebujejo pretežno enkrat nenasičene maščobne kisline

2 – vsebujejo pretežno večkrat nenasičene maščobne kisline

3 – vsebujejo pretežno nasičene maščobne kisline

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Sladka živila	Količina (= 1 ENOTA)
Džem, marmelada	15 g (2 čajni žlički)
Med	12 g (2 čajni žlički)
Instant kakav	12 g (1 velika žlica)
Kristalni sladkor	10 g (2 čajni žlički)
Puding v prahu	10 g (1 velika žlica)
Mlečna čokolada ³	20 g (2 koščka)
Jedilna čokolada ³	20 g (2 koščka)
Sadno-žitna rezina	35 g (1 rezina)

Načrtovanje jedilnikov – prehranske enote

Priporočeno število ENOT / starost otrok / obrok					
Skupine živil	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 14	15 – 18
Mleko in mlečni izdelki	1 (2)	1-2 (2-3)	1-2 (3)	2 (4)	2 (4)
Meso, stročnice, jajca	1-2 (3)	1-2 (3)	2 (4)	2 (4)	2-3 (5)
Škrobna živila	4-5 (9)	5-6 (11)	7 (14)	8 (16)	8-9 (17)
Zelenjava	1-2 (3)	2 (4)	2 (4)	2-3 (5)	2-3 (5)
Sadje	1 (2)	1-2 (3)	1-2 (3)	2 (4)	2 (4)
Živila z veliko maščob	4 (7-8)	5 (9-10)	6 (11)	6 (12)	7(13-14)

Načrtovanje jedilnikov – priporočene porcije

Priporočeno porcije/ starost otrok /dekllice					
Skupine živil	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 14	15 – 18
Kruh graham (kos/g)	1/75	1,5/113	1,5/113	2/150	2/150
Kruh pšenični/rženi(kos/g)	0,5/38	0,5/38	1/75	1/75	1/75
Kruh črni, koruzni (kos/g)	1/75	1,5/113	1,5/113	2/150	2/150
Pašteta (žlica/g)	1,5/45	2/60	2,5/75	2,5/75	2,5/75
Čaj (skodelica/ml)	1/200	1,5/300	1,5/300	1,7/330	1,7/330
Mleko (skodelica/ml)	1/200	1,5/300	1,7/330	1,7/330	1,7/330
Jogurt (lonček/g)	1/150	1/150	1/150	1/150	1/180
Štručka (kos/g)	0,5/50	0,5/50	0,5/50	0,5/50	0,5/50
Žemlja (kos/g)	0,5/28	1/55	1/55	1/55	1/55
Sir (rezina/g)	1/20	1,5/26	2/26	2/32	2/38
Paprika (rezina/g)	1/38	1,5/57	1,5/57	1,5/57	2/76

Načrtovanje jedilnikov – priporočene porcije

Priporočeno porcije/ starost otrok /deklisce					
Skupine živil	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 14	15 – 18
Solata-zelena (skodelica/g)	1/75	1/75	1,5/113	1,5/113	1,5/113
Solata-paradižnikova (s/g)	1/75	1,5/113	1,5/113	2/150	2/150
Polenta (g)	170	230	270	310	320
Juha (skodelica/ml)	0,5/125	1/250	1/250	1/250	1,4/350
Sirovi štruklji (kos/g)	1,5/120	2/160	2,5/200	3/240	3/240
Lazanja (g)	1800	240	290	330	340
Ananas (kos/g)	60	80	100	110	110
Banana (manjši kos/g)	1/80	1,5/120	1,5/120	2/160	2/160
Maslo (g)	5	5	5	5	5
Džem (žlička/g)	0,5/3	1/5	1/5	1,5/8	1,5/8
Med (žlička/g)	2/10	3/15	3,5/18	4/20	4/20

Načrtovanje jedilnikov – priporočene porcije

Priporočeno porcije/ starost otrok /deklice					
Skupine živil	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 14	15 – 18
Krompir-kuhan (kos/g)	1,3/100	1,5/120	2/160	2/160	2/160
Jajce (kos/g)	30	40	50	60	60
Kisla smetana (žlica/g)	0,5/15	1/30	1/30	1,5/45	1,5/45
Zelenjavna juha (s/g)	1/250	1/250	1,4/350	1,4/350	1,4/350
Žlikrofi (g)	190	260	310	350	370

Načrtovanje jedilnikov – priporočene porcije

Priporočeno porcije/ starost otrok /dečki					
Skupine živil	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 14	15 – 18
Kruh graham (kos/g)	1/75	1,5/113	2/113	2/150	2,5/188
Kruh pšenični/rženi(kos/g)	0,5/38	1/75	1/75	1/75	1/75
Kruh črni, koruzni (kos/g)	1/75	1,5/113	2/150	2/150	2,5/188
Pašteta (žlica/g)	1,5/45	2/60	2,5/75	3/90	3,5/105
Čaj (skodelica/ml)	1/200	1,5/300	1,7/330	1,7/330	1,7/330
Mleko (skodelica/ml)	1/200	1,5/300	1,7/330	1,7/330	1,7/330
Jogurt	1/150	1/150	1/150	1/180	1/200
Štručka (kos/g)	0,5/50	0,5/50	0,5/50	1/100	1/100
Žemlja (kos/g)	0,5/28	1/55	1/55	1,5/83	1,5/83
Sir (rezina/g)	1/20	1,5/30	2/36	2,5/42	2,5/46
Paprika (rezina/g)	1/38	1,5/57	2/76	2/76	2/76

Načrtovanje jedilnikov – priporočene porcije

Priporočeno porcije/ starost otrok /dečki					
Skupine živil	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 14	15 – 18
Solata-zelena (skodelica/g)	1/75	1,5/113	1,5/113	2/150	2/150
Solata-paradižnikova (s/g)	1/75	1,5/113	1,5/113	2/150	2/150
Polenta (g)	190	250	310	360	400
Juha (skodelica/ml)	1/250	1/250	1/250	1,4/350	1,4/350
Sirovi štruklji (kos/g)	2/160	2,5/200	3/240	3,5/280	3,5/280
Lazanja (g)	200	270	330	390	430
Ananas (kos/g)	70	90	110	130	140
Banana (manjši kos/g)	1/80	1,5/120	2/160	2/160	2/160
Maslo (g)	5	5	5	10	10
Džem (žlička/g)	1/5	1/5	1,5/8	1,5/8	1,5/8
Med (žlička/g)	2,5/13	3,5/18	4/20	4,5/23	5/25

Načrtovanje jedilnikov – priporočene porcije

Priporočeno porcije/ starost otrok /dečki					
Skupine živil	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 14	15 – 18
Krompir-kuhan (kos/g)	1,5/120	1,5/120	2/160	2,5/200	2,5/200
Jajce (kos/g)	40	50	60	70	80
Kisla smetana (žlica/g)	1/30	1/30	1,5/45	1,5/45	1,5/45
Zelenjavna juha (s/g)	1/250	1/250	1,4/350	1,4/350	1,4/350
Žlikrofi (g)	210	290	360	410	460

Načrtovanje jedilnikov – primer izračuna enot

Jedilnik 1:

- **Zajtrk:** Mlečno pecivo (4E), bela kava (1E)
- **Malica:** Velikonočni zajček (3E), Alpsko mleko (1E), jabolko (1E)
- **Kosilo:** Porova juha, kuhana šunka (1/2/3E), pražen krompir (4E), hren s kislo smetano (1E), motovilec (1E), sok (1E), sadje (1E)

Skupine živil	Starost	MALICA	KOSILO	SKUPAJ
Mleko in ml. izd.	4-9	1 (1 tetrapak)	0	1 (1)
	10-12			1 (1-2)
	13-18			1 (2)
Meso, stročnice, jajca, oreščki	4-6	0	1 (pol kosa šunke)	1 (1)
	7-9		2 (1 kos šunke)	2 (1-2)
	10-14		2 (1 kos šunke)	2 (2)
	15-18		2-3 (1-1,5 kosa šunke)	2-3 (2-3)
Škrobna živila	4-6	3 (pekovsko pecivo)	2 (1 m. krompir)	5 (4-5)
	7-9		2 (1 m. krompir)	5 (5-6)
	10-12		4 (1 s. krompirja)	7 (7)
	13-14		5 (1¼ s. krompirja)	8 (8)
	15-18		5,5 (1½ s. krompir)	8,5 (8-9)
Zelenjava	4-6	0	1 (1 skodelica motovilca)	2 (1-2)
	7-12		1-2 (čebula, por)	2 (2)
	13-18			3 (2-3)
Sadje	4-6	1 (1 jabolko)	1 (jabolko)	2 ½ (1)
	7-12		½ (0,75 soka)	2 ½ (1-2)
	13-18			2 ½ (2)
Maščobe	4-6		1-2 (1-2 žlica kisle sm.)	4 (4)
	7-9		1-3 (slanina)	5 (5)
	10-14		1-2 (1-2 žlički olja)	6 (6)
	15-18			7 (7)

Načrtovanje jedilnikov – primer izračuna enot

Jedilnik 2:

- **Zajtrk:** Črni kruh (2 E), sirni namaz (1E), čaj (1/4E)
- **Malica:** Kruh s semeni (2-4E), domač ribji namaz (1/4 – 1/2E), paradižnik(1/4E), mleko (1-2E), sadje (1E)
- **Kosilo:** Juha iz kvinoje (1-3), zelenjavna (1-2E) lazanja (5-9E), zelena solata in radič (1/2E), sok (1/2E), sadje (1E)

Skupine živil	Starost	MALICA	KOSILO	SKUPAJ
Mleko in ml. izd.	4-9			1 (1)
	10-12	1-2 (2-4 dcl mleka)	0	1-2 (1-2)
	13-18			2 (2)
Meso, stročnice, jajca, oreški	4-6	¼ (8,75 g tune)	1 (1/2 žlice kvinoje)	1¼ (1)
	7-9	¼ (8,75 g tune)	2 (1 žlica kvinoje)	2¼ (1-2)
	10-14	½ (17,5 g tune)	2 (1 žlice kvinoje)	2 ½ (2)
	15-18	½ (17,5 g tune)	3 (1,5 žlice kvinoje)	3 ½ (2-3)
Škrobna živila	4-6	2 (1 rezina kruha s semeni)	3 (60 g testenin)	5 (4-5)
	7-9		3 (60 g testenin)	5 (5-6)
	10-12	2- 4 (1-2 rezini kruha s	4 (80 g testenin)	6-7 (7)
	13-14	semeni)	5 (100 g testenin)	7-8 (8)
	15-18		5 (100 g testenin)	8-9 (8-9)
Zelenjava	4-6	¼ (½ manjšega pardižnika)	1½ (zelenjava za lasanje)	2¼ (1-2)
	7-12		1¾ (zelenjava za lasanje)	2½ (2)
	13-18		2 (zelenjava za lasanje) ½ (radič)	2¾ (2-3)
Sadje	4-6	1 (sadje)	1 (sadje)	2 ½ (1)
	7-12		½ (0,75 soka)	2 ½ (1-2)
	13-18			2 ½ (2)
Maščobe	4-6			4 (4)
	7-9	1 (1 čajni žlička masla)	2-4 (2-4 žličke olja)	4 (5)
	10-14	1 (1 žlička ribjega olja)		6 (6)
	15-18			6 (7)

Načrtovanje jedilnikov – primer izračuna enot

Jedilnik 3:

- **Zajtrk:** Črni kruh (2E), topljeni sirčki (1E), čaj (1/4E)
- **Malica:** Črna bombeta(2,5-4E), mortadela (1E), olive (1/4E), bela kava (1E), grozdje (1/4-1/2E)
- **Kosilo:** Korenčkova juha, oslič na žaru (1-2E), krompir (2-5E) v kosih z blitvo (1E), paradižnikova solata (1/2-1E), sok (1/2E), sadje (1E)

Skupine živil	Starost	MALICA	KOSILO	SKUPAJ
Mleko in ml. izd.	4-9	1-2 (2-4 dcl bele kave)	0	1 (1)
	10-12			1-2 (1-2)
	13-18			2 (2)
Meso, stročnice, jajca, oreščki	4-6	1 (2 rezini mortadele)	1 (40g ribe)	1 (1)
	7-9		1 (40g ribe)	2 (1-2)
	10-14		2 (80g ribe)	3 (2)
	15-18		2 (80g ribe)	3 (2-3)
Škrobna živila	4-6	2½ (80 g bombeta)	2 (½ s. krompirja)	4½ (4-5)
	7-9	4 (120 g bombeta)	4 (1 s. krompir)	6½ (5-6)
	10-12		4 (1 s. krompirj)	8 (7)
	13-14		4 (1 s. krompir)	8 (8)
	15-18		5 (1¼ s. krompirja)	9 (8-9)
Zelenjava	4-6	0	1 (1 lonček)	1½ (1-2)
	7-12		1 (1 lonček)	1½ (2)
	13-18		1 (1 lonček) ½ -1 (1-2 manjša paradižnika)	2 (2-3)
Sadje	4-6	¼ (25 g grozdja)	1 (sadje)	1¼ (1)
	7-12	½ (50 g grozdja)	½ (0,75 soka)	2 (1-2)
	13-18			2 (2)
Maščobe	4-6	½ (3 olive) ½ (½ čličke instant b. kave)	3-4 (2-4 žličkie olja)	4 (4)
	7-9			4 (5)
	10-14			5 (6)
	15-18			5 (7)

Pregled želja staršev v anketnem vprašalniku

Želje staršev	Možna prilagajanja
Premalo časa za kosilo	Prilagajanje avtobusnih prevozov.
Premale porcije za starejše otroke	Kljub temu, da porcije že presegajo predpisane normative, so se te povečale že lansko leto. Če so učenci kljub temu še vedno lačni, lahko dobijo v kuhinji dodatne porcije. Učitelji in kuharice poročajo o velikih ostankih hrane. Predvsem sadje, jogurti, čaj, kruh, namazi ...

Pregled želja staršev v anketnem vprašalniku

Želje staršev	Možna prilagajanja
Prevečkrat polnozrnat kruh, kruh s semeni, želeli bi beli kruh, pizze, hot-doge, zavitke ...	Občasno učenci dobijo tudi tovrstno hrano, vendar je šola dolžna spodbujati otroke k zdravemu načinu prehranjevanja.
Otroci dobijo premalo tekočine, v avli bi lahko uredili vodomate s plastičnimi lončki.	Otroci imajo na voljo vodo, čaj ali sokove s 100% sadnim deležem rečene z vodo kadarkoli zaprosijo v kuhinji. Vodomat ne "ponuja" boljše vode kot pipa, plastični lončki pa so težko breme za okolje.
Ostanki sadja in druge hrane bi se lahko ponujali kasneje, ko bi bili otroci lačni.	To tudi počnemo. Sadje, jogurti ostanejo v učilnicah, ostalo imajo na razpolago na pladnjih pred kuhinjo.

Pregled želja staršev v anketnem vprašalniku

Želje staršev	Možna prilagajanja
Premalo sadja in zelenjave	Pri vsakem kosilu se ponudi sveže sadje in zelenjava - imamo 1-2 krat brezmesno kosilo. Pri vsaki malici se ponudi sveže sadje, občasno tudi svežo zelenjavo.
Dobro bi bilo vključiti več sezonskega, lokalno biološko pridelanega sadja in zelenjave.	Jedilnik vključuje veliko sezonskega sadja in zelenjave, vendar pozimi ponudimo tudi drugo sadje in zelenjavo, ki jo lahko dobimo, sicer ne bi mogli ponuditi skoraj ničesar. Imamo dobavitelja (Jarina), ki ponuja lokalno biološko in na integriran način pridelano sadje in zelenjavo, po novem tudi bio-meso. Pri njih nabavljano vsaj 2x tedensko.

Vir:

- **Smernice zdravega prehranjevanja v vzgojno-izobraževalnih ustanovah (od prvega leta starosti naprej), Ministrstvo za zdravje, Ljubljana 2005.**

Hvala za pozornost